

Кушпетюк Елена. Епархиальное древлехранилище в Житомире: 120 лет со дня основания. В статье исследуется деятельность Волынского епархиального древлехранилища и созданного при нем Волынского церковно-археологического общества как единой организационной структуры, подчиненной делу сбора, изучения, сохранения местных древностей и исследования волынской земли. Характеризуются основные формы деятельности работников Волынского епархиального древлехранилища, направленные на сбор, сохранение и представление в экспозиции древностей края. Анализируется значение такой работы для пополнения музейных фондов многими реликвиями региона и создания благоприятных условий для исследования выявленных древностей. Освещается вклад местных любителей старины в популяризацию древностей путем экскурсионной деятельности, публикации волыноведческих работ и предоставления собранных ими коллекций в распоряжение организаторов археологических съездов.

Ключевые слова: Волынское епархиальное древлехранилище, Волынское церковно-археологическое общество, древности, экспозиция, экскурсионная деятельность, волыноведческие работы, археологический съезд.

Kushpetyuk Olena. Eparchial Antiquarium in Zhytomyr: 120 Years Since the Foundation. The article examines the activity of Volyn eparchial antiquarium and founded by it Volyn church and archaeological society as a single organizational structure, subordinated to activity of collecting, study and preservation of ancient monuments and profound studying of Volyn land. Basic forms of work of employees of Volyn eparchial antiquarium concerning collecting, preservation and presentation in exhibition of ancient monuments of province are characterized. It is claimed that such work went through profound replenishment of museum funds by invaluable treasures of the past and evolved favorable conditions for studying of discovered antiquities. The contribution of local admirers to popularize ancient antiquities by excursion activities is highlighted, publications of Volyn past masters research and presentation of their collections or individual monuments at the disposal of the organizers of the archaeological congresses.

Key words: Volyn eparchial antiquarium, Volyn church and archaeological society, antique, exhibition, excursion activities, Volyn past master research, archaeological congress.

Стаття надійшла до редколегії
25.04.2013 р.

УДК 930:908(477.81):351.853«1944/1991»

Галина Муляр

Охорона культурної спадщини Волині у другій половині 1940-х – на початку 1990-х рр. (за публікаціями газети «Радянська Волинь»)

У статті подано систематизовані матеріали газети «Радянська Волинь» другої половини 1940-х – початку 1990-х рр., у яких розповідається про пам'ятки історії та культури Волинської області, заходи щодо їх охорони та популяризації. Першочергову увагу звернено на висвітлення таких тем, як архітектурні старожитності, внесок державних і громадських музеїв у виявлення, вивчення та представлення об'єктів культурної спадщини.

Ключові слова: культурна спадщина, пам'ятка, Волинь, газета «Радянська Волинь», музей.

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасній Україні, незважаючи на складнощі її економічного та суспільно-політичного становища, провадиться певна робота щодо вивчення, збереження та належного представлення на загальноукраїнському й міжнародному рівнях пам'яток історії та культури. У цій діяльності не можна обійтися без використання пам'яткознавчого досвіду, що його нагромадили представники минулих поколінь. Зокрема, такий досвід накопичено в Україні, її областях упродовж усього післявоєнного періоду. Його зміст, здобутки, окремі недоліки та упущення, що мали місце у Волинській області, відбилися, зокрема, на сторінках обласної газети «Радянська Волинь» [21]. Означена тема зберігає актуальність і з практичного, і з теоретичного погляду.

Аналіз досліджень цієї проблеми. За останні роки з'явилися окремі публікації, у яких характеризується складна історія функціонування газети «Радянська Волинь» у контексті загальнополітичного розвитку тодішніх Радянського Союзу та Української РСР, минулого комуністичної тоталітарної преси загалом [20]. Однак немає систематизованого й узагальнювального дослідження, яке б висвітлювало розкриття на сторінках «Радянської Волині» проблематики пам'яткоохоронної справи в області впродовж другої половини 1940-х – початку 1990-х рр.

© Муляр Г., 2013

Мета статті полягає в тому, щоб на основі вивчення публікацій газети «Радянська Волинь» другої половини 1940-х – початку 1990-х рр. проаналізувати діяльність з охорони культурної спадщини, що в означений період здійснювалася у Волинській області. Відповідно до поставленої мети, а також урахувавши обмежений обсяг статті, у ній виділено такі **завдання**: окреслити основні напрями пам'яткознавчих та пам'яткоохоронних заходів, зміст яких висвітлювався на сторінках газети; оприлюднити матеріали про роботу музейних закладів – сюжет, що чи не найчастіше трапляється у її публікаціях.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Газета «Радянська Волинь» побачила світ 27 вересня 1939 р. в Луцьку під назвою «Вільна праця». Під назвою «Радянська Волинь» вона почала друкуватися з 1940 р.; а з 12 лютого 1944 р. відновила вихід, перерваний війною. У досліджуваній період це видання було органом Волинського обласного комітету Комуністичної партії України та Волинської обласної ради депутатів трудящих (із 1977 р. – ради народних депутатів). 1989 р. виходила рекордним накладом 240 тис. примірників – найбільшим серед волинських газет. Від 1991 р. стала незалежною громадсько-політичною газетою «Волинь», яка сьогодні займає виважену центристську позицію і надає можливість висловлюватися на своїх сторінках різним політичним силам [8].

На тлі висвітлення питань економічного, соціального, суспільно-політичного, культурного життя, інших тем газета «Радянська Волинь» значну увагу звертала на показ проблематики дослідження і збереження культурної спадщини, насамперед Волинського краю. Пошук та аналіз публікацій, присвячених означеній проблематиці, дав змогу виокремити основні аспекти, на які звертала увагу газета. Це питання археологічних досліджень та археологічних пам'яток на теренах Волині; висвітлення історії давніх архітектурних споруд, насамперед світських; доля пам'яток воєнної історії, передусім пов'язаних із подіями Великої Вітчизняної війни; діяльність органів державної влади щодо охорони й збереження об'єктів культурної спадщини; внесок громадських осередків, насамперед Волинського відділення Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (УТОШК), у пам'яткознавчу справу; робота музейних закладів в означеній сфері; діяльність місцевих науковців та краєзнавців щодо вивчення і збереження пам'яток історії та культури, ін.

Що стосується археологічної спадщини, то, зокрема, у 1951 р. газета розповіла про екскурсію студентів історичного факультету тодішнього Луцького учительського інституту (згодом Луцького державного педагогічного інституту імені Лесі Українки) до місця археологічних розкопок, що їх проводили біля м. Володимира-Волинського працівники Львівської філії Академії наук УРСР [19]. Зазначалося, що студенти прослухали лекцію про важливе значення знайдених під час розкопок численних пам'яток матеріальної культури давніх предків слов'ян, які жили на території Волині близько чотирьох тисяч років тому. Лектор показав екскурсантам речі хатнього вжитку, знаряддя праці й залишки зброї народу, який жив осілим життям в епоху мідного віку. У згарищах знайдено зерна спаленого ячменю та інших хлібних культур. Про тваринництво того часу свідчать кістки корів, свиней, овець. Тут же знайдено кістки диких тварин – тура й оленя. Матеріал завершувався політичною сентенцією, що свідчення радянської археології про існування на Волині чотири тисячі років тому осілих жител спростовують расистські твердження науковців капіталістичних країн про те, що слов'янські народи неповноцінні й відсталі [19].

В іншому матеріалі розповідалося, що Волинська область багата археологічними пам'ятками. На її території різні наукові експедиції знайшли й описали чимало курганів, городищ зі слідами валів і ровів. Ці пам'ятки належать до кам'яного, бронзового та залізного віків.

Значне місце серед нерухомих пам'яток займають залишки давніх руських міст, фортець, замків. Про їх існування свідчать рештки жител, інший численний археологічний матеріал. Збереглося багато курганних і безкурганних могильників часів Давньої Русі, які складаються з десятків і сотень поховань [24]. Автор публікації зазначає, що інформацію про ці та інші пам'ятки можна почерпнути з «Археологической карты Волинской губернии», що її склав у 1901 р. відомий археолог, професор Київського університету В. Антонович (її примірник є у Волинському обласному державному архіві). Видання містить опис археологічних пам'яток, знайдених на території колишньої Волинської губернії. Так, наприклад, поблизу с. Піддубців Теремнівського району є близько 160 курганів. У 1898 р. археолог К. Мельник розкопала 18 із них. Тип поховання у цих курганів – волинський. Головні ознаки, що характеризують волинський тип поховання, такі: кургани виступають групами,

вони невеликі за розмірами, насипи мають купольну форму. Поховання містяться вище від горизонту, на рівні його або у ґрунтових ямах. Іноді над ним споруджували навіс дерев'яної прямокутної зрубної конструкції, прикритий плоским помостом. У похованнях знайдено прикраси та дрібні знаряддя праці. У могильнику, розкопаному біля с. Піддубців, знайдено крем'яні й поліровані знаряддя кам'яного віку, а біля с. Підгайців Теремнівського району в 1864 р. – срібну позолочену підставку від церковної чаші XIV ст. [24].

Газетний матеріал розповідає, що в археологічній карті подано опис замку Любарта та відомості про розкопки, які тут проводилися. Як відомо, площа замку являє собою неправильне коло діаметром 110×96 м. У стінах споруди залишились амбразури. У замку була соборна церква Іоанна Богослова. У другій половині XIX ст. археолог Волошинський розкопав фундаменти цієї церкви і в південній частині на глибині 5 м знайшов гробницю, що була прикрита плитою, під якою був цільний скелет. У 1861 р. в замку знайдено п'ять золотих блях із візерунками і хрестами грецького виготовлення XII ст. У самому Луцьку був великий курган під назвою Романівка. У 1898 р. К. Мельник розкопала цей курган. На його дні виявлено землянку з піччю, у якій були уламки глиняного посуду, залізні ножі й окремі кістки тварин. У XIX ст. в Луцьку знайдено дві залізні кольчуги: одну в річці Стир, іншу – на полі. Відкопали і срібний монетний скарб, що складався зі 150 празьких монет кінця XIII – першої половини XIV ст., а також дві срібні новгородські гривні [24].

У найстарішому руському місті Волинської землі – Володимирі-Волинському – були виявлені залишки валів, які оточували велике городище. На території городища знайдено бронзові речі, залізні наконечники списів і стріл, ножі, ножиці, а також чеські монети XIV ст. і кілька польських та угорських срібних монет XVI–XVIII ст. Вчені на території колишньої Волинської губернії зібрали відомості про 15 347 курганів; із них 674 були розкопані. Вони мали такі типи поховань: кургани з похованням кам'яного віку, з перехідним похованням від кам'яного до бронзового віку, кургани з похованням залізного віку, кургани скіфські, а також древлянського і волинського типів. Зібрано відомості про 348 городищ. На завершення публікації підкреслювалося, що охарактеризована «Археологическая карта» є цікавим матеріалом для дослідників та істориків, які вивчають Волинську область [24].

Упродовж 1960–1980-х рр. відомості про археологічні дослідження та знахідки подавалися на сторінках «Радянської Волині» в контексті епізодичних повідомлень про результати наукових експедицій викладачів Луцького державного педагогічного інституту імені Лесі Українки та передачу до колекції музею окремих знахідок. Так, в одній із публікацій про організацію музею історії Луцька зазначалося, що до його майбутньої експозиції колекцію археологічних знахідок передав кандидат історичних наук, доцент інституту М. Кучинко. Це викопні предмети неолітичного, бронзового та залізного віків [28].

У матеріалах газети неодноразово йшлося і про пам'ятки архітектури; однак їх минувшина подавалася зазвичай у вигляді тла для опису насамперед історико-революційних подій, що мали місце у Волинській області. Прикладом може слугувати публікація, що з'явилася на сторінках газети 29 травня 1968 р. під назвою «Сліди історії» [13]. Тут зазначалося, що обласний центр Волині – Луцьк – одне з найстаровинніших міст України, славиться місцевим замком, який має три башти. Найбільшу увагу привертає В'їзна башта. У південно-східній частині замку розміщена башта Владича, названа так тому, що біля неї стояв раніше палац єпископа – «владики». До наших часів він не зберігся. На його місці наприкінці XVIII ст. споруджено будинок митрополита, який зберігся донині.

Недалеко від замку, на вулиці Крупської, у будинку № 19 та на його подвір'ї, у 1917 р. відбувалися значні історичні події. Тут не раз скликалися з'їзди солдатських комітетів Особливої армії, де більшовики і солдати, які їм співчували, виступали за припинення війни та повалення буржуазного уряду. У матеріалі газети підкреслювалося, що в цьому будинку в 1917 р. були скликані установчі збори Луцької ради солдатських, робітничих і селянських депутатів.

Навпроти описаного вище будинку розміщується музичне училище. Раніше у цих стінах був жіночий католицький монастир, заснований у XVII ст. У XIX ст., після закриття монастиря, царський уряд перетворив обитель на в'язницю, де знемагали борці проти самодержавства. За часів Тимчасового уряду тут були ув'язнені більшовики, які виступали проти наступів на фронтах Першої світової війни і за її припинення. За буржуазно-поміщицької Польщі тут катували патріотів, які боролися за визволення Волині і всієї Західної України, за возз'єднання з радянською Україною. Про

це свідчать голодування 150 політичних в'язнів у серпні 1925 р. і 525 політв'язнів – у 1927 р., оголошені як протест проти катувань з боку тюремників. Під час нацистської окупації Луцька тюрма знову була переповнена в'язнями і перетворена в катівню. Тут було знищено багато безстрашних радянських патріотів. У січні 1944 р. в тюрмі катували, а потім спалили на подвір'ї костелу героїню луцького радянського підпілля Пашу Савельєву.

Біля колишньої тюрми є мури католицького монастиря, який за часів фашистської окупації теж був перетворений на катівню. Костел збудований на початку XVII ст. Тривалий час він був базою папської курії з окатоличення населення Волині. У 1781 р., після пожежі, костел перебудовано в стилі раннього бароко. Таким він зберігся донині і є визначною пам'яткою архітектури XVII ст. Поряд із костелом, на вулиці Карла Лібкнехта, в будинку № 1 в 1890–1891 рр. жила видатна українська поетеса Леся Українка.

Автор публікації наголошує, що дуже дорогий серцям жителів Луцька та всіх трудящих області цей «букет» пам'ятників, зосереджений у центральній частині старого міста. А як було б добре усю цю групу пам'ятників об'єднати в єдиний державний заповідник-музей, на зразок Київського заповідника-музею – лаври. Є всі підстави для створення в Луцьку архітектурно-історичного заповідника, оскільки Луцький замок – один із найстаріших і найбільших замків у Радянському Союзі. Його архітектурно-історичне значення визнають усі вчені. Він посідає особливе місце і легко може бути виділений в окрему одиницю. Споруда може стати центром вивчення і пропаганди пам'ятників архітектури і історії, на які так багата Волинь. У заповіднику можна зберігати окремі архітектурні фрагменти з інших пам'ятників. Такий заповідник відіграватиме велику роль в організації туризму та екскурсій [13].

У публікації розповідається також про архітектурні реліквії Володимира-Волинського, Зимного, Голоб, Ковеля, Лукова, Любомля, історичні події та пам'ятні місця низки інших населених пунктів Волині. На завершення підкреслено, що це, звичайно, далеко не повний перелік пам'ятників архітектури, історії і культури області. Значну їх частину орендують установи і промислові підприємства, які перераховують кошти за їхню оренду. Поряд з цим вони зобов'язані підтримувати пам'ятники архітектури в належному стані. Але ця робота пов'язана з додатковими витратами і часто здійснюється незадовільно [13].

На сторінках газети в досліджуваній період з'явилося чимало інформаційного матеріалу про діяльність державних і громадських музеїв щодо збору, вивчення, збереження й представлення культурної спадщини області [1–7; 9–12; 14–18; 22–23; 25–27]. Безперечно, першість тут належала Волинському краєзнавчому (історично-краєзнавчому, обласному краєзнавчому – як його тоді йменували) музеєві. Зокрема, в інформації за 16 вересня 1947 р. повідомлялося, що останнім часом збільшилася кількість відвідувачів музею. Щодня тут буває близько 200 осіб – студенти, учні, селяни, трудящі міста. Особливу увагу відвідувачів привертає нещодавно відкритий відділ «Вітчизняна війна». Центральне місце тут відведено історичній пам'ятці – друкарському верстатові партизанського з'єднання генерала В. Бегми. На цьому обладнанні в Цуманських і Ровенських лісах друкувалася газета народних месників «Червоний прапор». На спеціальній вітрині виставлено партизанські газети й листівки, друковані зведення радянського Інформбюро, інші документи періоду війни. Зазначалося, що також добре наповнено експонатами і нещодавно відкритий етнографічний відділ музею. Тут виставлено кольорові тканини, зразки вишивання, мережки, селянське вбрання – рукоділля продукцію волинських селянок. Велике зацікавлення викликають також експонати весільних хлібів (короваїв), старовинних музичних інструментів і речей домашнього вжитку волинян XVII–XVIII ст. [5].

У матеріалах 1950–1980-х рр. ідеться про нові експонати, що ними поповнилися збірки музею. Так, цікавою знахідкою серед них виявився кременевий пістолет – вогнепальна зброя початку XVIII ст. Цю історичну пам'ятку знайшов у підвалі зруйнованого будинку на вулиці 17-го вересня семикласник Луцької залізничної школи І. Малінський [14]. Збагатився музей експонатами і документами про революційний рух 1920–1930-х рр. на Волині, події Великої Вітчизняної війни, про зусилля волинян стосовно виконання рішень партії і уряду з розвитку промисловості й сільського господарства, піднесення культури, освіти [1; 11; 15; 25]. Зокрема один зі стендів розповідає про заслужених вчителів УРСР В. Фещака з Горохова та З. Данилевич із Дернівської середньої школи Ківерцівського району [15].

Газета «Радянська Волинь» неодноразово повідомляла й про літературно-меморіальний музей Лесі Українки у с. Колодяжному Ковельського району – заклад, що був відкритий 1949 р. і згодом став відділом Волинського краєзнавчого музею. Так, у 1966 р. газета інформувала, що тут відкрито

нову експозицію. Багату поетичну біографію і творчу спадщину поетеси в музеї представлено першодруками її творів, рукописами і збірниками її поезій, документами, текстами з листів і віршів, ілюстраціями і жанровими картинами. Цілу групу нової експозиції становлять портрет Т. Г. Шевченка художника І. Крамського (копія), рукопис поезії Лесі Українки «На роковини Шевченка», спогади близької до родини Косачів волинянки Варвари Дмитрук, ілюстрації художниці С. Караффи-Корбут до «Досвітніх огнів», рукопис цієї поезії, першодрук першої збірки «На крилах пісень», рецензії на цю збірку і відповідь Лесі Українки з Колодяжного від 28 травня 1893 р. рецензентові Осипу Маковею тощо [7].

В іншому матеріалі зазначалося, що увагу відвідувачів музею-садиби Лесі Українки в с. Колодяжному завжди привертають старовинні речі, якими користувалися селяни – сучасники поетеси. Нещодавно цей розділ музею поповнився новими експонатами. Старовинні вишиті сорочки, рушники передали сюди жителі с. Любитова Ковельського району. Відвідувачі також можуть ознайомитися із кольоровими слайдами «Леся Українка на Волині». Зацікавить їх і виставка на тему «Стара українська хата», що діє в одному із залів музею, і старовинні речі, зібрані для цієї виставки в с. Колодяжному. У 1987 р. музей відвідало 34 тис. осіб [27].

Помітна увага на сторінках газети відводилася висвітленню діяльності музеїв на громадських засадах у справі збору, збереження та представлення об'єктів культурної спадщини [2; 17; 18; 22]. А. Новицький розповів про кімнату-музей Габрієли Запольської – польської письменниці і драматурга, яка народилася 1857 р. в с. Ківерцях (нині с. Прилуцьке Ківерцівського району). Щоб якнайповніше відтворити її життєвий і творчий шлях, засновники музею у цьому населеному пункті зверталися за допомогою в бібліотеки і музеї України. В експозиції представлено спогади про Габрієлу Запольську як письменницю і актрису, її твори, інші експонати [18].

У матеріалі І. Романіка йдеться про історико-краєзнавчий музей у Маневичах. Зазначено, що за сім років, відколи тут відкрився історико-краєзнавчий музей, у ньому побувало близько 120 тис. відвідувачів. Нині, у дні підготовки до 30-річчя визволення радянської України від німецько-фашистських загарбників, у музеї особливо багато відвідувачів. У двох залах музею зібрано багатий матеріал про земляків, які воювали за владу рад, боролися за визволення Волині від німецько-фашистських загарбників. З ініціативи ради музею закладові присвячено звання народного [22].

В інформації про музей у селищі Торчині та його засновника Г. Гуртового повідомлялося, що в невеликому будиночку, у п'яти кімнатах, експонуються численні знахідки слідопитів від найдавніших часів до сьогодення. Тут є зразки стародавнього посуду з кераміки і металу, знаряддя праці, старовинні монети і прикраси, предмети побуту, цікаві документи в оригіналі; серед останніх багато матеріалів і фотографій про революційні й воєнні події в селищі та його околицях [2].

У «Радянській Волині» надруковано чимало статей і про шкільні музеї [3; 4; 12; 17; 23]. Більшість із них висвітлювали життя та діяльність В. Леніна. На цьому тлі особливу цінність складають матеріали про шкільні музеї краєзнавчого профілю. Таким матеріалом, наприклад, є розповідь про музейний заклад у школі с. Граддя Маневичького району [3]. Зазначено, що перший експонат у кімнату-музей градівські школярі принесли три роки тому. А тепер тут можна побачити і кам'яні знаряддя праці, і зброю наших предків, і численні монети різних часів. Нумізматична колекція чи не найцінніша. Тут є мідні та срібні російські монети XVII – початку XX ст., металеві гроші, паперові знаки багатьох країн Європи, Азії і Південної Америки. Широко представлена також радянська епоха. Зокрема, у кімнаті-музеї експонується рідкісна купюра в 1000 карбованців, видрукувана в 1919 р., з підписом першого наркома фінансів радянської Росії М. Красіна. Монети потрапляють до колекції по-різному. Інколи школярі приносять їх із домашніх «архівів». Металевий ящик із монетами різного діаметра і товщини викопав екскаватор біля с. Озютичів Локачинського району. Частина з них привіз для шкільної колекції уродженець цього села учитель Є. Консевич. Три найцікавіші монети юні краєзнавці надіслали до Київського музею історичних коштовностей. Завідувач відділу нумізматики музею професор Ю. Мурашов дав школярам конкретні пояснення, рекомендації, високо оцінив їхні пошуки [3].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, впродовж другої половини 1940-х – початку 1990-х рр. на сторінках обласної газети «Радянська Волинь» подавалися систематизовані матеріали про пам'ятки історії та культури Волинської області, заходи щодо їх збереження та популяризації. Суспільно-політичні умови тодішньої доби вплинули на те, що в центрі уваги перебували ті об'єкти культурної спадщини, які не суперечили наявним на той час ідеологічним канонам. Такий

підхід спричинив майже повне ігнорування пам'яток сакрального мистецтва, матеріали про них у радянській пресі трапляються вкрай рідко. З другої половини 1960-х рр. простежується зростання кількості публікацій про діяльність державних музеїв, громадських музейних закладів у школах, інших установах. Це було пов'язано зі створенням та розгортанням роботи Волинського відділення УТОПК, завдяки якому пам'яткоохоронна діяльність значно активізувалася.

Тематика охорони культурної спадщини Волині у другій половині 1940-х – на початку 1990-х рр. у публікаціях «Радянської Волині» потребує подальшого висвітлення. Увага має бути звернена на зміст матеріалів газети про діяльність органів державної влади, громадських осередків у цій сфері, умови здійснення пам'яткоохоронних заходів, внесок окремих краєзнавців та шанувальників старовини у вивчення і збереження пам'яток історії та культури, інші аспекти теми. Узагальнення газетного матеріалу дасть змогу повніше показати всі грані пам'яткоохоронної справи у Волинській області, притаманні тодішньому непростому часові.

Джерела та література

1. Андреева Т. Нові експонати музею / Т. Андреева // Рад. Волинь. – 1976. – 10 лют.
2. Берендс К. Про хороших людей / К. Берендс // Рад. Волинь. – 1979. – 3 лип.
3. Боева О. Монети шкільного музею / О. Боева // Рад. Волинь. – 1973. – 31 лип.
4. Большакова В. Музей музичної школи / В. Большакова // Рад. Волинь. – 1983. – 5 квіт.
5. В історично-краєзнавчому музеї // Рад. Волинь. – 1947. – 16 верес.
6. В обласному краєзнавчому музеї // Рад. Волинь. – 1947. – 4 лип.
7. Гайдучок М. Музей у Колодяжному сьогодні / М. Гайдучок // Рад. Волинь. – 1966. – 7 серп.
8. Громадсько-політична незалежна газета «Волинь» (довідка) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukr-net/links/view/804.html>
9. Козачук М. В обласному краєзнавчому музеї / М. Козачук // Рад. Волинь. – 1955. – 9 жовт.
10. Кондратюк А. Ще один шкільний музей / А. Кондратюк // Рад. Волинь. – 1967. – 20 січ.
11. Корнійчук Л. Нові експонати музею / Л. Корнійчук // Рад. Волинь. – 1969. – 18 січ.
12. Купчинський О. Шкільний музей / О. Купчинський // Рад. Волинь. – 1989. – 25 квіт.
13. Курій Г. Сліди історії / Г. Курій // Рад. Волинь. – 1968. – 29 трав.
14. Максименко М. Виставка в краєзнавчому музеї / М. Максименко // Рад. Волинь. – 1958. – 21 жовт.
15. Марценюк Л. Нові експонати музею / Л. Марценюк // Рад. Волинь. – 1967. – 17 трав.
16. Музей «Народжені бурєю» // Рад. Волинь. – 1967. – 25 жовт.
17. Музей у Локачах // Рад. Волинь. – 1983. – 7 листоп.
18. Новицький А. Кімната-музей Габрієли Запольської / А. Новицький // Рад. Волинь. – 1968. – 31 лип.
19. Огарин Д. Екскурсія на місця розкопок / Д. Огарин // Рад. Волинь. – 1951. – 5 жовт.
20. Павлюк І. З. «Радянська Волинь» як тип української обласної компартійної газети (1939–1941, 1944–1991) / І. З. Павлюк // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Сер. : Журналістика. – 2004. – С. 23–25.
21. Радянська Волинь (Луцьк). – 1944–1991 роки.
22. Романік І. Зустрічі в музеї / І. Романік // Рад. Волинь. – 1974. – 27 січ.
23. Секрет І. Музей школи-інтернату / І. Секрет // Рад. Волинь. – 1968. – 24 лип.
24. Синельников Я. Археологічні пам'ятки Волині / Я. Синельников // Рад. Волинь. – 1958. – 15 черв.
25. Тривайло В. Нові експонати в музеї / В. Тривайло // Рад. Волинь. – 1950. – 15 серп.
26. Тривайло В. Поновлено новими експонатами краєзнавчий музей / В. Тривайло // Рад. Волинь. – 1947. – 5 лип.
27. У музеї Лесі Українки // Рад. Волинь. – 1988. – 1 січ.
28. Шкоропад В. Для майбутнього музею / В. Шкоропад // Рад. Волинь. – 1983. – 15 верес.

Муляр Галина. Охрана культурного наследия Волини во второй половине 1940-х – в начале 1990-х гг. (по публикациям газеты «Радянська Волинь»). В статье поданы систематизированные материалы газеты «Радянська Волинь» второй половины 1940-х – начала 1990-х гг., рассказывающие о достопримечательностях истории и культуры Волинской области, мероприятиях для их охраны и популяризации. Внимание обращено на освещение результатов археологических исследований, описание архитектурных памятников, объектов, связанных с событиями Великой Отечественной войны. Раскрывается вклад государственных и общественных музеев в обнаружение, изучение и представление объектов культурного наследия. Подчеркнуто, что со второй половины 1960-х гг. прослеживается увеличение количества публикаций о деятельности общественных музеев в школах, на предприятиях. Это было связано с созданием и развертыванием работы Украинского общества охраны памятников истории и культуры, под руководством которого такая деятельность заметно активизировалась. Сделан вывод о целесообразности изучения публикаций газеты, содержание которых связано с иными аспектами памятникоохранительной работы.

Ключевые слова: культурное наследие, достопримечательность, Волинь, газета «Радянська Волинь», музей.

Muliar Galyna. Volyn Cultural Heritage's Preservation in the Second Half of 1940s – in the Beginning of 1990s (Based on «Soviet Volyn» Publications). The article views systemized materials of «Soviet Volyn» newspaper in the second half of 1940s – in the beginning of 1990s, related to historical and cultural heritage of Volyn region, activities held in order to preserve and popularize them. Attention is paid to the results of archaeological researches, the description of architectural monuments and objects, connected with the events of II World War. The contribution of state and public museums into detection, study and representation of cultural heritage's objects are reviewed. It is emphasized, that after the second half of 1960s the amount of publications about an activity of public museums at schools and enterprises was constantly growing. It happened mainly because of the establishment and development of Ukrainian Community of Historical and Cultural Heritage Preservation, that has activated such efforts. It was stated that newspaper publications' study is necessary, because its content is connected with another aspects of heritage preservation's activity.

Key words: cultural heritage, historical place, Volyn, newspaper «Soviet Volyn», museum.

Стаття надійшла до редколегії
18.04.2013 р.

УДК 738.1(477.82)«17/19»

Анна Титаренко

Різновиди форм і декору тарілок старого українського фарфору Волині з колекції Національного музею українського народного декоративного мистецтва

Статтю присвячено дослідженню тарілок, які виготовляли фарфоро-фаянсові підприємства Волині в кінці XVIII – на початку XX ст. Розглянуто історію їх виникнення, класифікацію за розмірами та варіативність оздоблення. Проаналізовано особливості декору, притаманного безпосередньо українським виробництвом.

Ключові слова: тарілка, оздоблення, український фарфор, кінець XVIII – початок XX століття, Волинь.

Постановка наукової проблеми та її значення. Брак систематизації предметів столового посуду, які виготовлялися на фарфоро-фаянсових підприємствах Волині, спонукає до детального вивчення цієї теми. Набуті знання можуть бути використані для подальшого дослідження історії та художньої цінності порцеляни України, а також етикету сервірування столу.

Аналіз досліджень цієї проблеми. У наукових розвідках мистецтвознавців, присвячених вивченню українського фарфору-фаянсу, коли увага звертається на столові предмети, про тарілки говориться коротко. У монографіях Ф. С. Петрякової [5] та Л. В. Долинського [1] увага звертається здебільшого на декор тарілок, зокрема живописний. Класифікації столових предметів за розмірами та використанням присвячено працю Т. Фореста [7], поодинокі розвідки трапляються в сучасних інтернет-виданнях.

Мета статті – коротко розглянути історію виникнення тарілок, класифікувати їх за розмірами та оздобленням.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Найзвичнішим і найпростішим, на перший погляд, предметом посуду, яким ми часто користуємося у щоденному побуті, є тарілка. Цікаво, що тарілка виникла значно пізніше, ніж виделка й ніж. Історія побутування цього предмета столового посуду детально ніколи не розглядалася. Тому ми здійснимо спробу охарактеризувати тарілки, які виготовлялися на волинських фарфорових підприємствах у межах зазначеного періоду.

Слово «тарілка» походить від німецького «талер». Це засвідчує і той факт, що в XVI ст. тарілку називали «талера», «таріль», «торел».

Глиняні мископодібні тарелі почали використовувати в античній культурі. У VIII ст. в королівських палацах Європи їжу накладали в заглиблення, вирізані у дубових столах, у XIII ст. аристократи клали їжу на круглі шматки хліба, і тільки у XIV–XV ст. тарілки з олова й дерева вперше починають використовувати у Франції.